

BÜYÜKLERLE YENİDEN
NASRETTİN HOCA
NAZMÎ AĞIL

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0076
Edebiyat: 025

BÜYÜKLERLE YENİDEN
NASRETTİN HOCA
NAZMİ AĞIL

Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Hüseyin Yorulmaz

Tasarım ve Yayın Kimliği
Bülent Erkmen

Kapak Görseli
Figen Yürüten

Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Ömer Çeşit

VakıfBank Kùltür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2020

ISBN 978-605-7947-88-8

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Ofset Yapımevi

Şair Sokak No: 4, Çağlayan Mahallesi,
34410 Kağıthane, İstanbul
Telefon: 0 212 295 86 01
Sertifika No: 45354

1. Baskı: Aralık 2020

BÜYÜKLERLE
YENİDEN
NASRETTİN HOCA

NAZMÎ AĞIL



NAZMÎ AĞIL

1964'te Eskişehir'de doğdu. Kuleli Askeri Lisesi ve Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Bölümünü bitirdi, doktora derecesini aynı bölümden W. H. Auden üzerine yaptığı bir çalışmayla aldı. İngilizce öğretmenleri olarak çalıştı, şimdilerde Koç Üniversitesi İngiliz Dili ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapıyor. 1998 Yunus Nadi Şiir ödülü sahibi Ağıl'ın toplu şiirleri *Yağmura Bunca Düşkün* adı altında yayınlandı. Ağıl ayrıca *Beowulf*, *Prelüd* ve *Canterbury Hikâyeleri* ve *Astrophil ile Stella ile Bir Bulut Gibi'nin* de aralarında bulunduğu birçok önemli eseri dilimize kazandırdı.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Kazan Doğurdu.....	13
Görecelik	16
Taşınma	19
Ye Kürküm Ye	22
Ya Tutarsa	23
Damdan Düşen	27
Tarifi Bende	29
Ohh, Öldüm	32
Kedi ve Ciğer	35
Bize de Uğrardı	38
Banamı, Eşeğemi?	40
Baklava	43
Turşuucuu	46
Eşekten Düştü Hoca	51
Hal Bilmek, Dil Bilmek	54
El Sözüne Bakan	57
Ben Gidersem	60
Hocanın Borcu	64
Suyunun Suyu	67
Marifet Kimde?	70

ÖNSÖZ

Orhan Veli “Bir yer var biliyorum/Her şeyi söylemek mümkün/ Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum/Anlatamıyorum” der ya, söylemenin anlatmak demek olmadığı gizlidir burada. Aynı mesajı veren bir fıkra okumuştum: Adamın biri hapse düşer, koğuştakiler her akşam toplanıp sırayla 5, 8, 20, 62 gibi sayılar söylemekte, ardından hep bir ağızdan kahkaha atmaktadırlar. Birkaç akşam sonra sohbete dâhil olmak isteyen adam da 46 diye bağırır, ama kimse gülmez. Meğer bu sayılar aylardır orada anlatılan fıkraların numaralarıymış ve mahkûmlar uzun uzun fıkraları anlatmaktansa kısaca numaralarını söylüyorlarmış. “Peki,” der adam, “benim 46 numarama neden gülmediniz?” Cevap: “Ee, anlatmaktan anlatmaya fark var.” İşte bu nedenledir ki, bazı masallar, hikâyeler, fıkralar değişik kimseler tarafından, farklı lezzetlerle, tekrar tekrar anlatılır. Ama titiz bir seçim sonucu gerçekleşir bu, zaman ve mekân sınırlarına meydan okuyan yapıtlar tercih edilir.

Elinizdeki kitabın yazılmasına kaynak oluşturan Nasrettin Hoca fıkraları da böyledir. UNESCO 1996'yı Nasrettin Hoca yılı ilan etti. Her yıl üniversitelerde adına konferanslar düzenleniyor, festivallerde Hoca kılığında bir aktör Akşehir Gölüne yoğurt çalıyor, televizyon kanallarında Hoca'nın fıkraları animasyonlarla anlatılıyor. Böylece çocuklar bu milli değerimizi az çok tanımış oluyorlar. Fakat kaç yetişkini bu fıkraları okurken gördünüz? Ya da uzun çabalar sonucu bir araya getirilen yüzlerce fıkradan kaç tanesini biliyorsunuz? Bu sorulara pek çoğumuzun arzu edilen yanıtları veremeyeceğini tahmin ediyorum. Ama şaşırtıcı değil, çünkü bu fıkralar ülkemizde daha çok çocuklara dönük olarak hazırlanıyor ve bu yüzden erken yaşlarda tanışılıp, büyüdükçe arkada bırakılması gereken naif güldürüler olarak hafızlarda yer ediyor.

Kesin olarak bilinmemekle birlikte, Nasrettin Hoca'nın 1208 yılında Eskişehir'e bağlı Sivrihisar'da doğduğuna, eğitim için Konya'ya gittiğine, bir süre orada kadı adayı olarak çalıştıktan sonra Akşehir'e yerleşerek aile kurduğuna inanılıyor. Halkların birçok özelliklerini taşıdığına inandıkları, onlara baktıklarında kendilerini gördükleri kişilikler vardır. Hoca da böyle biri olmalı ki, başından geçen bazı olaylar hızla dilden dile dolaşmaya başlamış; onun hoşgörüsünde, öngörülü, hakbilir oluşunda halk arzuladığı kendi imajını bulmuş; ama komşunun bahçesinden yemiş çalmak gibi istenmeyen davranışları yine onun üzerinden eleştirmiş; toplumsal adaletsizliği onun dilinden ifade etmiş; aralarında uzun yıllar olmasına rağmen Selçuklu Anadolu'sunu işgal eden Timur'a yine onun keskin zekâsıyla haddini bildirmiş.

Yani kendi döneminin de ötesine uzanmış Hoca'nın yaşamı. Dahası, Hoca ile ilgili bu fıkralar yerel özelliklerin ötesinde, insana has daha temel ve ortak nitelikleri anlatıyor olmalı ki, ülke sınırlarını aşarak Çin'den Balkanlara kadar uzanan bir coğrafyada halklar onu sahiplenmiş, kendi yakıştırdıkları adlarla anmışlar. Uygurlar Nesirdin Efendi, Azeriler Molla Nesreddin, Gagavuzlar Nasradin ve Yunanlar Anastratdin demişler kendisine.

Hoca fıkraları ilk olarak 1480 yılında yazıya geçirilmiş, bu derleme sadece 43 fıkra içerirken 1996 yılında Pertev Naili Boratav tarafından oluşturulan kitapta 594 fıkra yer alıyor. Demek ki; bu fıkraların organik bir yapısı var; demek ki, her geçen gün yenileri ekleniyor külliyata. Hal böyleyken, zaman zaman yapıldığı gibi, çağlar evvelindeki kırsal kültüre ait bu anlatıları ideal bir Hoca karakteri etrafında bugünün kentli ahlakına uygun olarak ayıklamaya çalışmak, kaba, cinsiyetçi, genel ahlaka aykırı olduğu düşünülenleri kapsam dışı bırakmak isabetli bir tavır olmaz.

Bir başka deyişle, anakronizme düşmeyi göze alarak söylersek, Hoca fıkraları bu kapsayıcı yönünden dolayı “ya o, ya bu” değil, “hem o, hem bu” prensibini benimseyen postmodernist edebiyatın bir ürünü gibidir. Zaten bu benzerlikten hareketle bazı akademisyenler bu fıkraları günümüzün edebiyat teorileriyle açıklamayı denemiş, mesela, Hocanın her türlü toplumsal hiyerarşiyi altüst etme, kibar ve kaba dili bir arada kullanma tavrını ve fıkralardaki çok-sesliliği Bahtin’in “karnaval” kavramıyla anlamaya çalışmışlardır.

Bu fıkralarla ilgili bir başka hatalı tutum ise onların nasıl anlatılması gerektiğine dair kurallar koymaktır. Memet Fuat *Nasrettin Hoca Fıkraları* adlı derlemesine yazdığı önsözde Eflatun Cem Güney, Samim Kocagöz ve Aziz Nesin’in konu hakkındaki değerlendirmelerine yer veriyor. Bu usta kalemlerin üçü de, fıkraların, Hocanın hazırcevaplığına yakışır biçimde sonundaki nüktenin etkisini öne çıkaracak bir üslupla, olabildiğince az sözcükle açık ve anlaşılır bir dil kullanarak anlatılması konusunda görüş birliği içinde. Memet Fuat bu yaklaşımı onaylıyor, ancak verdiği örneklerde bu üç yazarın aynı fıkrayı oldukça farklı sayıda sözcükle anlattığını vurgulamayı da ihmal etmiyor. Ayrıca, lafı dolandıracağı iddiasıyla fıkraların şiirleştirilmesine karşı çıkanları eleştirip “Nasrettin Hoca fıkraları değişik türler çerçevesinden anlatılmaya devam edecektir. Bunu kimse önleyemez” dedikten sonra Rifat Ilgaz, İsmail Sivri ve Osman Çelik’in Hoca-

yı konu edinen kurgu yapıtlarını örnek veriyor. Bunların dışında Kemalettin Şükrü Orbay, Burhan Felek ve Nail Tan gibi isimlerin de Hocayı roman ve hikâye kahramanı olarak ele aldıklarını görüyoruz.

Hoca fıkralarını şiir formunda anlatan kitapların sayısı da az değil. Mehmet Fuad Köprülü, Orhan Veli Kanık, Nedim Uçar, Nüzhet Erman ve Kemal Özer ilk aklıma gelen isimler. Başarılı örneklerle, özellikle Orhan Veli'nin şiirlerine bakınca Memet Fuat'ın özgürlükçü çıkışına hak vermemek imkânsız. Girişiminin nedenini açıklarken Orhan Veli şöyle diyor: "Güzel bir üsluptan geçtim, okuduğum kitaplarda, doğru dürüst bir Türkçe bile yoktu. Bunun üzerine de bu fıkraları okunabilir bir dille yazmanın küçümsenemeyecek bir iş olduğuna inandım. Yazdığım Nasrettin Hoca fıkralarının bugüne kadar yazılanların en iyisi olduğunu söylersem pek de böbürlenmiş sayılmam." Ne kadar övünse yeri. Modern şiirimizin bu büyük ustası hem son derece duru bir dil kullanmış, hem mümkün olduğunca lafı uzatmadan ve nüktenin vurucu etkisini koruyarak anlatmış.

Ama geçen zamanla zevkler de değişiyor. Garipçilerin ezber bozan, şaşırtıcı, özgün şiirlerine bile kısa zamanda alışıldı, yeni arayışlara girildi. İkinci Yeni şiirinin doğması çok gecikmedi, onu da başka akımlar, modalar izledi. Orhan Veli'nin Hoca fıkraları bugün de çok okunuyor, çok seviliyor, ancak aradan epey zaman geçti. Onları yeniden kurgulamalı ve parodi, pastiş, anakronizm gibi postmodern anlatım teknikleri, dil oyunları, ses zenginliği ve gençlere hitap edecek taze bir ritimle yeniden dolaşıma sokmanın yollarını aramalıyız ki, çocuklar en az oynadıkları sanal oyunlardaki, dinledikleri şarkılardaki kadar dinamik, zihinlerini kıskırtan metinleri ellerinden bırakmasınlar. Yetişkinler de hem çocuk kitaplarında yer almayan fıkraları merak etsinler, hem bildikleri fıkraları baştan sona sıkılmadan okuyabilsinler.

Gençlere ve yetişkinlere dönük hazırladığım bu kitaptaki şiirler işte böyle bir düşüncenin ürünü. Postmodernist edebi-

yatta okurun beklentileriyle sık sık oynandığına tanık oluruz. Örneğin Viladimir Nabokov *Solgun Ateş* adlı romanda hikâyesini her zaman sayfa altlarına itilmiş dipnotlarla anlatırken, Italo Calvino'nun *Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu* adlı yapıtını okuyanlar romanın giriş bölümünden daha ileriye gitmediğini, hevesle başladıkları her yeni girişin sadece başka bir girişe çıktığını görüp hayalkırıklığına uğrarlar. Niyetim okurlarıma böylesi olumsuz duygular yaşatmak değil, ama Hoca fıkralarında bütün ağırlığın son cümleye hizmet etmesine, nükteyi merakla sona varana kadar bütün cümlelerin çabucak okunup geçilmesine gönlüm razı olmadı. İstedim ki, fıkradaki bütün sözcükler aynı değerde olsun, her dizenin okunuşu ayrı bir zevk versin, okurlar bir an evvel şiirin bitmesini değil de böylece sürüp gitmesini arzu etsinler.

14. yüzyılda yaşamış İngiliz ozan Geoffrey Chaucer'in yazdığı ve benim de dilimize kazandırmış olduğum *Canterbury Hikâyeleri* yeniden yazılarak değişik biçimlerde yeniden üretiliyor. En son bir rap sürümünü dinlemiştim, sanatçı dünya ülkelerindeki üniversiteleri dolaşiyor, öğrenciler derslerde belki de sıkılarak, bunalarak okumak zorunda kaldıkları bu metni dinlerken kendilerinden geçiyor, hatta ona eşlik ediyorlardı. Yaşı tutanlar hatırlar, yıllar önce Kalipso Kralı Metin Ersoy, Timur'un hediye ettiği filler yüzünden başı derde giren köylülerle ilgili fıkrayı şarkı yapmıştı da "Aman Hoca, kurtar bizi fillerden" nakaratı uzun süre dillerden düşmemişti. Nitekim bu örneklerden hareketle, müzisyen dostum Murat Ergin elinizdeki kitapta yer alan "Kazan Doğurdu" adlı şiiri kendi yorumuyla notalara taşıdı bile, şarkının dinleyicilerle buluşmasının çok sürmeyeceğini tahmin ediyorum. Sizin de ille profesyonel olma kaygısı taşımadan, nefesiniz yettiğince, kendi havanıza göre, bir başına ya da başkalarıyla dizelerimi yüksek sesle okuduğunuzu ve bundan büyük zevk aldığınızı hayal ederken yüzümde eşeğine ters binmiş bir gülümseme yayılıyor.